

d'AMAlcover encara se sent diftong a part de Mall.: deu ser així perquè reconeix que en el seu parlar de Manacor i també a Palma i a Petra, però no més, se sent *satrí*, però *satrí* a quatre localitats del centre de l'illa, més dues del NE. (Galilea, Puigpunyent) i arribant fins al suburbi palmèsà d'Establiments; després afegí Santanyí a allò. I jo només puc testificar *satrí* (en un sol accident geogràfic: *S'Ansa de tsatrí*, a la costa de Felanitx).

Per a precisions semàntiques, remeto en primer lloc a Kruger (*Hochpyr*. A, II, 247). El més conegut és el de l'oli o vinagre d'amanir: «se li queda desmayada als brassos, aygua, vinagre! Crida ell --- y a l'últim, en lloc de vinagre li fan olorar bella estona 'I setrill de l'oli», EmVilanova (*Del meu tros*, 32); ja hem vist que és aquest el sentit a Eivissa; *setrí* és ampolla de vidre per oli o vinagre usada pels cabrers a Santanyí (*B DLC* IX, 185). Ara bé, en zones ben occidentals del Nord, es manté un sentit diferent, per a un atuell més grandet, metàl·lic i més conforme a l'àrab i llatí: *θetiríl* a la Baixa Ribagorça, per a una mena de galleda (Açanui, 1957), J G M precisava que a Val. es diu *setrill* com en el Princ, però designa un recipient de llauana, no pas petit, per guardar l'oli, i no l'ampolleta de vidre per servir l'oli a taula²

D'altra banda la forma *sitrèll* veiem ara que té força més antiguitat i importància que no se sabia: jo només l'assenyalava llavors en un inv. del Princ de 1546, que és el mateix i únic que dona *AlcM*; el *DAG* cap d'antic: només *citrells* 'setrilleres' a Amer i terres gironines, 'recipient per a aigua' a l'Emp i Girona; en aquella acc. és certament la forma d'aquestes dues comarques i general [1915, 1920 ---], em sembla, a tot aquell bisbat, però si no m'enganyo segueix més al Nord pel ross. En tot cas una forma *satrél*, que AMAlcover (*l c*) atribueix a Arles, *AlcM* també i a Sta. ColQ (?), no l'he sentida mai ni enlloc; i, essent fàcil la falta d'atenció en aquest detall, dubto que sigui exacta, almenys modernament

Però quant a *citrell*, sí que l'*InvLC* n'aporta dades molt antigues, del Ross: «un *citrell* d'oli» a. 1351, «un *citrel* per portar ayga» a. 1385, «dos *citrells* d'oli» a la mateixa data i «*I citrellum* vitri» en un doc. diferent encara, d'aquell any. És, doncs, documentació quasi tant antiga i abundant com la de *setrill*, tenint en compte la importància escassa d'aquest estri, el fet que l'*InvLC* no troba res de *cestrill* ni *etra* (sí molt de *etra*, atuell més rústic i voluminós), i atesa l'àrea més petita a què sembla haver quedat relegada ja d'antic aquesta variant; en consideració de tot això es pot creure que sigui tan originària com l'altra, qui sap si més i tot.

En tot cas, no creguéssim que mancava de respectabilitat OPou admet conjuntament les dues: «*VAXELLA DE LA CUYNA*: colador --- colar --- estaca ---; *cestrill* o *citrell*: lechythus, guttus, lapsaces; cresol o llumaner ---» (*ThPu*, 226): OPou era gironí, adaptat a València; i quan posa tals disjuntives, en un 60 % dels casos, la primera paraula (com en el següent, *cresol* o *llumenar*) és la val., i l'altra la de la terra nàdva, so-

vint la del Princ. en general. Mestre J. Ruyra em deia que a Montnegre de les Gavarres donen el nom de *strelles* als càntirs, esp. els molt grossos, que són els que s'emporten els peladors o llenyataires en aquells càlids boscos; ho recull ja el *DAG* amb descripcions semblants, a Besalú, Muntanya i Empordà.

Ara bé, fora del domini català no manca alguna dada antiga que recorda aquests *cestrill/citrell* i especialment el segon. Oelschlager registrà *azetrello* en un doc. cast. de 1038 (lleonès?) Sobretot a Aragó: «33 un siello chico ---; 34 una *acetel* d'arampe, chica; 35 un arquibanch de pino bueyto ---» a. 1365 (*BRAE* IV, 344): si la *a* és de *una* o de *acetel* és discutible (car un pot anar davant d'un fem.); però no crec que s'hagi d'accentuar a la primera *e*, deu ser (*a*)*cetél*; després una forma que recorda el nostre *setrill*: «6, dos pares de bacines ---; 7, una *celde* d'argén dorada; 8, un *acetril* dorado con sobre-copo con su estuyo; 9 otro *acetril* cerrado dorado, esmaltado a dos cabos» 1381 (*BRAE* IV, 350): la relació entre *celde* i *acetril* aquí sembla ser paral·lela a la nostra entre *celde*, -a i *cestrill*

A la vista d'aquests fets ara m'inclino més aviat a creure que -*ill* i -*ell* en els nostres mots, i en aquestes formes arcaïques castellanques, no són els sufixos romànics; i que *sitrèll* potser és tant o més primitiu que *setrill*. Una explicació possible de l'àrea dels dos mots seria que *citrell* fos un arabisme entrat primer (qui sap si per litúrgia mossàrab?); i que, com a més antic, va quedar acorralat cap al Nord pel seu concurrent *setrill*, que més tard va guanyar admissió en la llengua comuna.

En la nota afegida el 1977 per a *EntreDL* suggeria «¿pas de *saitl* a *satél* comparable al de *rukñ* > *rukún*, i adaptació als sufixos romànics?», veg. *RACÓ*; doncs fet de fonètica de l'àrab vulgar. I verament pot ser això. És de témer que en vida nostra no podrem provar-ho ni desmentir-ho, amb els coneixements escassos i imprecisos que tenim, de l'àrab parlat en les terres trans-iberines, i que ningú s'esforça a perfeccionar. Perquè també s'entreueuen altres explicacions a base de l'àrab. En totes elles hi ha un comú denominador: la -*r*- de *sitrèll/setrill* etc. és una -*r*- anorgànica, per repercussió de l'altra líquida -*l*-, tal com la *r* de *GIBRELL*, *estrela/estrella* (*ESTEL*), ajudant-hi naturalment la influència de *setra*, *sitra* (on *r* era transformació de la *l* àrabiga): això és també el que suggereix el triplicat *acetél/acetril/azetrello* del castellà arcaic. També quant a la terminació i l'accentuació s'entreueuen altres possibles explicacions per l'àrab. No es partiria del plural àrabic?, que en aquest mot sempre va ser un plural del tipus «fracte» o radical. Val a dir que en aquest mot es van usar en àrab diversos plurals diferents: encara que *Palc* (s. v. *acetre*) donava un plural *astól*, i *RMa* 'astál, també hi havia *satél*, que és el que registra a Algèria Beaussier (no hi posa calc a la *s*) i crec que també figura en algun lexicògraf antic (doncs tres o així, potser inclús dos), i en el Marroc *satáli* («calderillo de metal con que se saca el agua», «acetre» Lerchundi)

Per a un estri així és natural que ignorem els de-